

Nr 242.

Av herr **Starbäck**, om skrivelse till *Kungl. Maj:t* angående förvärv för statens räkning av ön »Jungfrun» i Kalmarsund såsom fridlyst nationalpark.

Redan länge har av fackmän och andra intresserade uttalats önskemålet, att den bekanta ön »Jungfrun» i Kalmarsund måtte förvärfvas åt staten och avsöndras till nationalpark. På grund av de härmed förenade kostnaderna och med hänsyn till de upoffringar det allmänna redan fått vidkännas för beredande av skydd av naturhistoriskt märkliga områden i vårt land, har möjligheten till ett förverkligande av detta önskemål synts utesluten. Genom fridlysning av några smärre, särskilt intressanta områden å ön, har man visserligen lyckats skapa ett nödtorftigt skydd för dessa. Helt nyligen har jag emellertid från ägaren av ön »Jungfrun» erhållit en skrivelse utvisande, att för närvarande ett synnerligen gynnsamt tillfälle erbjuder sig för kronan att förvärva ifrågavarande ö, och har jag ansett frågan vara av den vikt, att jag velat underställa densamma redan denna Riksdags prövning. Nämnda skrivelse närslutes härmed såsom bilaga.

I Kalmarsund, 9 kilometer från Ölands norra udde och 16 kilometer från det småländska fastlandet, reser sig ur havet klippön »Jungfrun»; den mäter i längd 1,000, i bredd 500 meter samt håller i omkrets 3 kilometer. På grund av sin egendomliga formation har den sedan långa tider tillbaka fästat uppmärksamheten vid sig. Redan Linné har sålunda i sin öländska resa ägnat ön en utförlig och medryckande beskrivning. Även folkfantasierna har sysselsatt sig med den och omgivit ön med sagans och sägnens trollkrets. På avstånd stiger den »helt blått likt en halv glob upp ur vattnet»; linjerna äro ännu ädelt rundade; anländ finner man en klippa av oregelbundna, mestadels vilt trotsiga former, och om vilken

Bihang till Riksdagens protokoll 1914. 4 saml. 113 häft. (Nr 242—245). 1

Linné skrev: »Om någon ort i werlden ser hiskelig ut, är visserligen denna en af de grymmaste». Till sin beskaffenhet huvudsakligen en väldig granitklippa, reser sig »Jungfrun» i branta avsatser, ofta skilda genom djupa klyftor och med utgröpta caviteter», till en ansenlig höjd, obekvämt att nå för vandraren. Dessa klippor, »som ligga liksom kastade på varandra», dit folktron förlade Blåkulla, där häxorna rastade om skärtorsdagsnatten, erbjuda för vetenskapsmannen ett synnerligen intressant forskningsfält. Till sin geologiska natur är »Jungfrun» en så kallade horst, det vill säga en rest av den berggrund, som förut rest sig i nivå med ön och sedan försvunnit i djupet. Istidens inverkan på öns daning kan ingående studeras, likaså de senglaciala och postglaciala översvämningarnes inflytelser, varom Linné talar, då han säger: »att i högsta bergsklipporna gingo liksom vågor till ett tecken, att havet här fordom rasat». En märkligt och vitt bekant företeelse är i synnerhet den s. k. Jungfrukammaren på öns södra sida, utgörande en av havet formad mäktig inkörsport i berget av stor regelbundenhet och med en klipplatta till tak.

På denna ö har även en egenartad växtvärld utvecklats. Man finner sålunda på södersidan en rik blandning av lövträd, däribland eken är talrikast representerad, vilka på grund av havsvindarnas inverkan uppnå endast ringa höjd, men utvecklande sig åt sidorna och stundom krypande längs marken på sina ställen bilda nästan ogenomträngliga snår. Något längre upp avlöses denna vegetation av en gles barrskog; överst på toppen växer björk. Undervegetationen utmärker sig genom stor artrikedom och beträffande vissa arter en enastående yppighet.

Även faunan, i synnerhet fågelvärlden, är rikt företrädd, erbjudande intresse för forskaren och fägnad åt naturvännen.

Av det anförda torde redan med tillräcklig tydlighet framgå, att vi i »Jungfrun» äga en sällsynt skatt, vilken vi på allt sätt måste låta oss angeläget vara att värna om och bevara i det tillstånd, naturen danat henne. Det öde, ön kan gå tillmötes i privat ägo, är alltid ovisst; endast genom områdets förvärvande åt kronan och dess avsättande till nationalpark vinnes den fulla garantien för fortbeståndet av dess egenart. Tyvärr har man, såsom torde vara bekant, nödgats konstatera, hurusom den privata företagsamheten redan hunnit uträtta ett förstörelseverk i viss omfattning å ön. Enligt vad som kommit till min kännedom, lär visserligen den stenbrytning, som här åsyftas och som av ägaren upplåtits till annan, på grund av bergartens sköra beskaffenhet visat sig så föga lönande, att den med sannolikhet kommer att nedläggas. Härutinnan kvarstår dock allt-

jämt en ovisshet för framtiden, varför statens mellankomst synes ändå mer befogad.

Som synes av ovan omförmälda skrivelse, äro de villkor, på vilka kronan erbjudes förvärva »Jungfrun», för kronan synnerligen gynnsamma. På grund av vad jag sålunda anfört, får jag härmed hemställa,

att Riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående lämpligheten att för kronan förvärva ön »Jungfrun» i Kalmarsund såsom fridlyst nationalpark.

Stockholm den 3 februari 1914.

Karl Starbäck.

Bilaga.

Till Lektor Karl Starbäck
Stockholm.

På 1850-talet inköpte Kungl. Maj:t och Kronan av min fader Kommendörkaptenen C. F. Löwenborg ett område om cirka 3,5 hektar av den uti Kalmarsund, cirka 8 kilometer ost nordost från Oskarshamn, belägna, under Virbo egendom uti Kalmar län lydande ön »Furön» och upprättade derstädes en lotsstation. Genom arv och gifte blev jag sedermera ägare till såväl den återstående delen av nämnda ö, utgörande cirka 31 hektar, som även till hälften av den längre ut i Kalmarsund, rakt sydväst från Ölands norra udde belägna, historiskt ryktbara ön »Jungfrun». Under år 1911 spred sig i trakten det ryktet att Kungl. Lotsverket önskade uppföra en fyrplats å sistnämnda ö. Jag ingick då uti juni månad samma år till Kungl. Lotsstyrelsen med en skrivelse, vari jag anhöll att få i och för brytning av kvartsit arrendera Kungl. Maj:t och kronans andel av »Furön» i den mån densamma icke erfordrades för Kungl. Lotsverkets räkning samt tillkännagav att från min sida intet hinder mötte för Kungl. Lotsstyrelsen att å ön »Jungfrun» upprätta en fyrplats, såvitt denna upplåtelse icke berörde den nyttjanderätt, som tillförsäkrats ett par personer, och Kommendörkapten O. R. Nordenskjöld vilken gemensamt med mig ägde ön »Jungfrun» därtill lemnade sitt samtycke. Denna min framställning föranledde likväl ej till någon Kungl. Lotsstyrelsens åtgärd. Jag inköpte sedermera den återstående delen av »Jungfrun», så att jag nu är ägare till hela nämnda ö. Gång efter annan har tillfälle givits mig att försälja »Jungfrun», men jag har hittills städse avslagit de ofta ganska loc-

kande anbudet i tanke att denna historiska ö med dess minnesmärken borde tillhöra svenska staten. Att staten visat intresse för densamma framgår bland annat därav att vissa områden å ön numera äro fridlysta. Och ön är ej så obetydlig som mången törhända tror, enär den har en areal av cirka 50 hektar samt är bevillningstaxerad till 8,200 kronor. Norra delen består endast av berg men å den södra förekomma de flesta svenska, i vilt tillstånd, växande barr- och lövträd samt i dalgångarna en mängd till en del ganska sällsynta växter. Närmast stranden på södra sidan av ön finnas mäktiga lager av röd granit, vilken stenart därstädes bearbetas av firman A. K. Fernström i Karlshamn mot ett årligt arrende av 500 kronor förutom alla från ön utgående skatter och onera. Kontraktet med firman Fernström räcker visserligen till år 1953, men grundad anledning finnes för antagandet att stendriften å ön kommer att nedläggas snart nog. Då såsom förut nämnts min önskan är att denna ö, som jämväl kan äga betydelse uti sjömilitäriskt avseende, skall tillhöra svenska staten, är jag villig att till Kungl. Maj:t och Kronan överlåta äganderätten till ön »Jungfrun» i Kalmarsund på följande alternativa villkor:

1:o) att Kungl. Maj:t och Kronan till mig överlåter äganderätten till Kungl. Maj:t och Kronan tillhöriga andelen utav ön »Furön» i Kalmarsund, om cirka 3,5 hektar med undantag dock av byggnadstomten för lotsstationen med nödigt utrymme och väg till inre hamnen samt strandrätt å visst begränsat område eller

2:o) att Kungl. Maj:t och Kronan till mig utan ersättning upplåter på 49 års tid ensamrätten till brytning av kvartsit å Kungl. Maj:t och Kronan tillhöriga delen av »Furön» med rätt för mig att uppföra byggnader, anlägga vägar och kajer å området samt med skyldighet för Kungl. Maj:t och Kronan att, därest under arrendetiden området icke längre kommer att användas för lotsverkets räkning, till mig eller min rättsinnehavare utan särskild ersättning överlåta äganderätten till detsamma.

Då jag har mig bekant att Ni, herr Lektor, är en varm vän av skyddandet utav Sveriges naturminnesmärken och denna ö sedan århundraden intresserat naturforskare, bland andra Carl von Linné, vågar jag hemställa att Ni ville vidtaga de mått och steg Ni anser lämpliga för att svenska staten skall på här ovan framställda, för svenska staten synnerligen fördelaktiga villkor förvärva äganderätten till ön »Jungfrun» uti Kalmarsund.

Virbo den 31 januari 1914.

Anna Nordenskjöld.